

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΤΟΥ x. ΜΙΑΤΙΑ ΔΗ ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Ο ΑΛΛΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Κάθε φορά που συλλογίζομαι τον Παπαδιαμάντη παραδίνομαι σ' ένα βαθύτατο ρεβματισμό.

«Ο Αλέξανδρος, ο άγαπητός μου φίλος !... Ήμουν στη Γαλλία όταν πέθανε, και έγγραφα τότε, θυμάμαι, μιά μελέτη για το θάναστο έργο του, που δημοσιεύτηκε στο Νέο Άστυ.

Ανάλα τα περισσότερα των διηγημάτων του που τ' είχα πολύ πρόχειρα στο νού μου, τ' συγγραφέα και τόν άνθρωπο. Τόν έγω έμπρός μου ακόμα, στυρωπόλο, άλύγιστο, με τ'ο γιανάκ' του παλτού του πάντα άνασηκωμένο, βιαστικό και άδιάφορο.

Θά θυμάστε όλοι οι παλαιότεροι τών γραμμάτων τή ζοφερή σιλουέτα του, τ' άκατάστατα γεννάκια του, τήν άπεριποίητη περιβολή του, τ' άλασκημένα ή κατασκευασμένα του υπόδηματα, τ'ο ήμιάρηλο του τ'ο ξεθωριασμένο, τήν παλαδίσιχη γάννα του με τήν άσημένα τής λαβή, τ'ο μαύρο πλατύ χορδόνι γύρω από μιά άσίδερωτη λουριόδα, έιδος κολάρου, τ'ο ρεβματιστικό του, έάν καθότανε, τ'ο χαμηλόβλεμά του, έάν περπατούσε, με τ'α χέρια συγκρατώντας πρὸς τή μέση τ'ο έπανωφόρι του μαζί με τή δεσποτική του ράβδο.

Τόν πρωτογνώρισα στά γραφεία τής έφημερίδος Κορομηλά και έσχετισσημα περισσότερο στην 'Ακρόπολη ύστερα και συνδέθηκα μαζί του λίγο κατόπιν με μιά άμοιραία φίλια, με μιά άγάπη που ποτέ δέν διαταράχθηκε.

Περάσαμε χρόνια και χρόνια μαζί, ο ένας στο πλευρό τού άλλου, στη Δεξιμένη, σε μικροξενοδοχεία, σε μπακάλικα, σε ταβέρνες άπομέρες, στο προαύλιο τού 'Αγίου Φίλιππα, όπου έψελνε, σε καφεναδάκια, στον Ζαχαράτου ακόμα όπου έβρισκε μόνον, όταν από τ'ο τζάμι μ' έβλεπε να κάθεται μόνος μου.

Και ο άνθρωπος αυτός που δέν είχε με τούς άλλους συναδέλφους του πολλές ζουβέντες, μιά μου εύχαριστιότανε σε διάφορες μπαλιβέρες, όταν είχε όρεξη, σε έκμισθητριεύσεις ακόμα όταν αισθάνονταν τήν ανάγκη να έινε διαχτυμμένος.

Μιά μέρα καθώς καθόμαστε τήν Δεξιμένη, άπόγευμα, τόν ρώτησα :

— Έχεις ποτέ έρωτευτεί, 'Αλέξανδρε ;
— Ποτέ—μου άπάντησε— χωρίς ένδιασμό και άμέσως έπρόσθεσε :

— Τί χριστιανός είμαι νάχω δύο άμαρτήματα. Δέ φτάνει να πίσω ;

— Όμως ύστερα από κάμποση σιωπή και με τόνο φωνής πολύ διαφορετικώτερο.

— Άκουσε, μου λέγει, κάτι. Ψέμματα σου είπα πώς δέν έρωτευτήκα ποτέ. Μιά φορά άγάπησα x' έγώ, κ' άγάπησα μάλιστα μιά μακροινή μου ξαδέλφη. Άλλά δέ βαστάσε αυτό πολύ.

Μερικές ήμέρες, ο Θεός ν'ά με συγχωρήση.

Μου είπαν γράγει τ'α κορίτσια (οι άδελφές του) από τή Σκιάθο άν 'ήτανε χαμιά κάμωρη ξενικούστη στο σπίτι που έμενα—καθόμουν τότε στοί Ψυρή—για τή νοικιάση πού τήν έν λόγξ ξαδέλφη μου, που ήθελε να μείνη κανένα μήνα στην 'Αθήνα, για άλλαγή, χάριν τής ύγείας τής.

— Ήταν ένα κορίτσι μεστομένο πλιά, έως είκοσιολύ χρονών, καλοδεμένο και όμορφο, αλλά λίγο άναϊμικό.

Η κάμαρα ήτανε δίπλα στη δική μου, με μιά μεσόπορτα κλειδωμένη, μεγαλούταμη κάμαρα με δύο παράθυρα και μεσημβρινή. Τήν έννοιάσα και έγγραφα στά κορίτσια.

Λίγες ήμέρες άργότερα ή ξαδέλφη μου ήρθε. Ήταν πλύ όμορφη άπ' ό,τι τήν είχα άρσειε στην πατριδα δύο χρόνια προητέτερα.

Η άφελειά τής, ή χάρη τής, ή χλωμάδα εκείνη τού προσώπου τής, τ'ο σύνολό τής όλο με κατεμάγευε. Θεέ μου, είπα από μέσα μου, έινε να καθό. Σάσε με Κύριε. Ός τόσο τήν όργη τού Κυρίου τήν άνήρησα, x' ένα βράδυ που είχε άναμμένο τ'ο φως τής κάμαρας τής, μπήκα στη δική μου και σιγοκάτησα και σίμωσα στη μεσόπορτα και έσκυφα και είδα από τήν κλειδαριά τήν ξαδέλφη μου να γδύνεται...

'Απέστρεφα τ'ο πρόσωπο, έκαμα τ'ο σταυρό μου και άπερακονόνην. Λιγυνόνιου και έτρεμα. Έπεσα στο κρεβάτι, αλλά δέν με έπερνε ύπνος. Άργότερα σηκώθηκα και ξαναλήφισα στην πόρτα και έσκυφα. Τ'ο φως ήτανε άναμμένο πάντα και ή ξαδέλφη μου κοιμότανε. Τή φορά αυτή ούτε έτρεμα ούτε έντρεπόμουν. Στάθηκα εκεί κυττάζοντας από τήν κλειδαριά και τήν άπελάμβανα. Με κλεισε-

να τ'α μάτια, με πλεγμένα γύρω στο μέτωπο τ'α μαλλιά, χλωμή όπως ήτανε, έμοιαζε σαν πεθαμένη. Δέν τήν έξόρτανα. Όμως άργότερα μιά λύση με κατέλαβε και μιά μετάνοια.

Έκαμα για δεύτερη φορά τ'ο σημείον τού σταυρού και κατακλιθείς έκοιμήθηκα έως τ'ο πρωί τόν ήσυχον ύπνο ενός παιδίου.

Τήν άλλην ήμέραν έσπευσα εις έξαγνισμόν, έπρσευσηθήν και έκτοτε διά λίγων καιρών που έβριναμε υπό τήν ίδιαν στέγην δέν τήν έπρόσεξα και δέν τήν έφρόντισα παρά ως πρεσβύτερος άδελφός.

***

Έίχαν περάσει κάμποσα χρόνια από τήν έρωτική αυτή έκμισθητριεύση τού Παπαδιαμάντη όταν, μιά μέρα, ένα πρωί, τόν συνάντησα άπέξω από τ'ο χαρτοπολείου τού Πάλλη. Κατέβανε τήν όδον 'Ερομού και άνέβαινα πρὸς τ'ο Σύνταγμα.

— 'Ισα, 'Ισα, μου λέγει, και σέ ήθελα. Πέσουσα από τ'ο σπίτι σου. Έγώ άνάγκη από ένα μύρο λαυροδέτη.

'Αν σου βρισκαται άψησέ μου, τόν τ'ο άπόγευμα στού Κυρ Γιάννη.

(Κύρ Γιάννης ήτανε ο καφετζής τής Δεξιμένης).

— Τι τρέχει ; τόν ρώτησα.
— Πέθανε μιά ξαδέλφη μου, μου είπε και με άπομαρτήρησε.

Δέν είχα προχώραση παρά λίγα βήματα και τόν άκουσα να με φωνάζει. Έίχε γρησει x' έρχότανε κατ' έπάνω μου.

— Σέρεις, μου είπε έμπιστευτικά... τ'ο κορίτσι που είχα κυττάσει από τήν κλειδαριά !

— Δέν είχε πάει καθόλου ο νούς μου στην παλαύτ'ο έκεινην έρωτική περιπέτεια, σ'ας βεβαίω.

***

'Όταν ήρθε στην 'Αθήνα—στά 1907, νομίζω, ο μακαρίτης Νώντας Δεληγιώργης, ο ποιητής τών Ρυθμῶν τού άνείρου και τού θανάτου άπό τή Γερμανία, ο πρώτος για τόν όποιον μου μίλησε ήταν ο συγγραφέας τής Νοσταλγού και τής Φόνισσας.

Τού είχε κάμει βαθειά έντύπωση κάμποσο έργο του που έπεσε στά χέρια του κάποτε στού Μόναχο και ήθελε πολύ να τόν γνωρίσει και τού πή πόσο τόν έθαύμαζε και να τού πή ακόμα, πώς ήθελε να γράψη γι' αυτόν.

Έφανταζόταν πώς θά εύρισκε μεγάλη δυσκολία στην έπιθυμία του. Έίχε μάθει για τή δυστροπία του, τ'ο μισανθρωπισμό του και τήν ταπεινοφροσύνη του.

Μέ άκουσε χαρούμενος να τού διαβεβαιώνω πώς θά τόν έπήγαμνα μιά μέρα σπίτι του.

Πρώγιστα, ένα βράδυ τόν έβρισκα στού Δεληγιώργη, από τή μικρή πόρτα τής όδοσ Πινδάρου, 'Ισα στού γραφείο τού άλημονότου εκείνου υπέρροχου νέου.

'Ο ποιητής μ'ας έπεριέμενε κατά τ'α συμφωνημένα μόνος του. Έγώ ήμφοξ έρχοιξε σβας μελιχρές στού μεγάλο έκείνο δωμάτιο, γεμάτο από βιβλία, στά ράφια, στις καρέκλες, ακόμα στού δίβαν, στο μεγάλο τραπέζι τής μέσης, που ήτανε και τ'ο γραφείο του.

Στό τζάκι τ'α ύψλα έτραξαν φλογερά και σπιθόβολα.

'Ενας στοργγγυλός καθρέφτης κυρτά κρεμασμένος άπάναντι λαμκοπουσε και άστραφτε σαν να έκαίονταν έπάνω του χρυσοφύλλα. Μιά μυροδιά κερχμπαριού έκανε να μοσκοβολή, όσεια μαζί και άλαφριά, όλόκληρο τ'ο δωμάτιο.

Και αλήθεια είχε καεί κερχμπαρί. Μπαλίτσες λυμένες κομπολογού, χύμα άπάνω στού γραφείο του, τ'ο μαρτυρούσαν αυτό.

'Αλλωστε και ύστερα ο μακαρίτης Δεληγιώργης έρχοιξε ένα δύο τέτοιους οβόλους στη φωτιά, άναγεώνοντας έτσι τ'ο άσυνήθιστο έκείνο όσωμα.

Θά ήτανε Νοέμβριος.

'Ο Παπαδιαμάντης τ'ο βράδυ έκείνο έδειχτηκε όμηλικιώτατος. Νομίζω πώς τόν βλέπω και τόν άκουω. Θυμάμαι και ο Δεληγιώργης πώς τόν έπρόσεχε και πώς τόν διερευνούσε. Μ'ας μιλούσε για θρησκευτικά πράγματα και για τούς μεγάλους ρήτορας τής εκκλησίας. Τήν όμιλία του τήν έπαικναι και με κείνην, με άποσπάσματα διαφόρων λόγων τής πού τ'α ήξερε άπ' έξω, με ρητά και άφορισμούς, με παραινέσεις και διδάγματα.

'Ητανε χαριέστατος, κ'άν θυμάμαι καλά

Ο x. Μ Μαλακάσης

Ο 'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΓΙΑΣΧΑΛΙΝΑ

ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ

(Βουλγαρική παράδοση)

και ευτράπελος κάποτε και κάποτε άκόμα και ειρωνικός.
Σε μία στιγμή που μιλούσε άνοιξε ή από μέσα πόρτα του γραφείου και εμφανίστηκε ή άδελφή του ποιητού, ή Διδα Σοφία Δεληγιώργη. Φορούσε φόρεμα χορού και είχε άπαντά της οριγμένο ένα βαρύ μαύρο βελουδένιο έπανωφόρι. Στο στήθος της κατάμεσα είχε ένα μεγάλο κατακόκκινο ορόδο.

'Ο Παπαδιαμάντης έσηκώθηκε πρώτος από μάς και ή νέα τον έπλησίασε.

'Υστερα από μερικά λόγια του άδελφού της του έδωσε το χέρι της και του είχε πόσον ήτανε λυπημένη που δεν μπορούσε να μείνει μαζί μάς.

'Ητανε ύποχρεωμένη να βρίσκεται στο Παλάτι πριν από τίς 11 για να συνοδεύη την πριγκίπισσα Μαρία του Βοναπάρτη σε κάποια πρεσβευτική έσπερίδα. 'Ητανε τότε ή νέα Δεληγιώργη επί των τιμών της εν λόγω πριγκίπισσας. 'Αφού τον παρακάλεσε να προσορίσει αυτός ένα άλλο βράδυ για μία νέα συνάντηση που ελνε ελεύθερη και γά έχη τον καιρό να καθήση μαζί μάς, έβγαλε το κόκκινο ορόδο από το στήθος, της και του το προσέφερε.

'Ο Παπαδιαμάντης το πέρασε στην άπάνω κοιμπότρυπα του φορέματός του και την ευχαρίστησε.

Τή στιγμή έκεινη τίποτε δεν υπενθύμιζε τον άπλον έκεινον και λαϊκόν, φαινομενικώς, άνθρωπον. 'Υψηλός όπως ήτανε και μεγαλοπρεπής όπως έφάνταζε, μέσα σ' έκεινο το ήμίφως, γελστός δε και ευδιάθετος κατ' εξαιρέσην έδειξε τον βράδυ, είχε το ήφος ενός τέλειου μεγάλου κυρίου...

Τέτοιον δεν τον ειχα ποτέ μου άλλοτε ξεναδεί.

***

'Όταν έφυγε ή Δις Δεληγιώργη, ο άδελφός της του μίλησε για μία φιλολογική έσπερίδα που έσχεόταζε προς τίς της του.

'Η έσπερίδα έκεινη έγινε λίγο άργότερα στον Παρνασσό υπό την ύψηλη αιγίδα της πριγκίπισσας Γεωργίου. Και είχε μίαν έπιπτυχία άξιοθαύμαστη.

'Εμίλησαν τότε για το μνημειώδες έργον του Παπαδιαμάντη ο Κακλαμάνος, ο Δεληγιώργης και δε θυμάμαι τίώρα ποιος άλλος.

'Ενα ποσό σημαντικό γιά την έπιτυχία συλλέχτηκε και ο Παπαδιαμάντης όποφάσισε να φύγη γιά το νησί του. — 'Θέλω ήσυγία, Μιλτιάδη, και ήλιος, μου ελπε.

'Εκαινογούθηκε τότε ολόκληρος και μου παρουσιάστηκε χαμογελάοντας. — Άφριο, μου ελπε.

— Καλά, και τά παπούτσια ; Πώς δεν έπιησε παπούτσια, τον ρώτησα, κυττάζοντας τά παλιοστύβαλα που φορούσε.

— Καινούργια; μου άπάντησε με ταραχή. 'Όχι, γιά όνομα του θεού! 'Θέλω να γυλώσω τά πόδια μου!...

***

'Υστερα από λίγους μήνες, κ' ένώ άκόμα ο Παπαδιαμάντης βρίσκονταν στο νησί του, ο Δεληγιώργης επέθανε.

Τι ξεσκισημα πέπλων κ' έδεικνο στο πρόσωπο των Μουσών!...

'Ο άκατανόητη μαύρη μοίρα, άμείτηγνομη!... Θυμάμαι το γράμμα που μου έστειλε τότε ο Παπαδιαμάντης από τη Σιάθω.

'«Κύριον Μιλτιάδην Μαλακάσην, ποιητήν, Καφετέιον Ζαχαράτου, εις 'Αθήνας» έγραφε ο φάκελος. Κρίμα να μή τόχω πρόξερσο. Και μέσα στο γράμμα ένα ήμισυφύλλο με τρεις—τέσσερις στίχους έπιτύχιους:

- 'Νά βλέπω το χιμόνισανθο, ώ κάλιο να μνή ήμουν!...

- 'Ετσι έτελείονε...

M. Μαλακάσης

ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΩΝ

Τόν 'Οκτώβριο του 1910 έπρόκειτο να θανατωθή στην Μιννεάπολι της 'Αμερικής ένας καινούργιος, ο όποιος είχε δολοφονήσει μία μοδίστρα.

'Όταν τον ρώτησαν ποιά ήσαν τά τελευταία του έπιθυμιά ελπε: — 'Ήθελα να προσφέρω ένα άπχαριγετιστήριο γέιμα στον γαϊόδο της φυλακής και στους όγτώ νιχοφιλάκες!...

Και κατήχησε μόνος του το μενού: Στρεβία, ψάρια, ένα γουρουνόπουλο του γάλακτος, ένα γαλοπούλο, ένα κοτόπουλο, γλυκίσματα και φρούτα.

Γεμμάτισε δε με έξαιρετική ευσομία, ένώ άκουγε τά χτυπήματα των άργαντων που έστηναν την άγχόνη, στην όποία έπρόκειτο να κρεμασθή!...

***

Πολλοί έτοιμοθάνατοι καθοθργο κάνουν πνεύμα πρό πάντων την ώρα που τους ρωτούν ποιά ελνε ή τελευταία τους έπιθυμία, ή όπως συνηθίζεται στην 'Αμερική, τί φαγητό θέλουν να φάνε γιά τελευταία φορά.

Τόν 'Ιούνιο του 1912, στο Καντέν της Κίνας, κάποιος Κινέζος που όδηγήθηκε στην λαμητόμο μαζί με πολλούς άλλους συγκαταδικούς του ζητούσε ως ύστατήν χάριν, να θανατωθή τελευταίος γιά... να μπορούη να κανήση με την ήσυγία του το τελευταίο ταϊγάρο του!...

ΜΙΚΡΑ-ΜΙΚΡΑ ΤΟΥ ΠΡΕΧΛ

'Υπόχρη στην Πολύνησια μία νήσος, ή όποία όνομάζεται Πάσσα και ή όποία άνεκαλύφθη, από τον εξερευνητήν Ρογγέβη στα 1722.

'Η νήσος αυτή έχει τόσο το περίεργο, ότι οι βράχοι της άπεικονίζον μορφές άνθρώπων, ή μάλλον άγάλματα μισοφασμαμένα.

***

'Όλην την Μεγάλην εβδομάδα στη Ρώμη, όλοι οι Κινηματογράφοι παίζουν ταινιάς, που παριστάνουν τά πάθη του Χριστού.

'Η ταινιάς αυτές, είναι ως έπι το πλείστον όχι μόνον ήλιδιες, άλλα και έναντιον της θεηκειας και έναντιον της αισθητικής.

Γιατί, εκτός των άλλων, πώς διά δυνηθή μία ταινία να άποδώση την ύπεροχο και υπέράνθρωπο μορφή του 'Ιησού, μία μορφή, με άλλα λόγια, υπερανθρώπου συλλήψους!...

ΓΙΑΡΟΙΜΙΕΣ

- '«Άλλος έφαγε τά σόκα κ' άλλος τά πληρώνει».
- '«Άλλοι που καρτερεί στα ξένα γιόματα στα ξένα μεσημέρια».
- '«Άλλοι που τον δέρονουν έχατο και δεν τον δέρνει ο νους του».
- '«Άλλοι που τόχει ή κούτρα του να κατεβάζη ψύρες».
- '«Άλλοι με τρέφεις Δέσποτα κ' άλλου 'χω γώ τον πόνο.»